

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 36/2002 rd

**Regeringens proposition med förslag till lagar
om ändring av förundersökningslagen och
tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har
samband med dem**

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 23 april 2002 en proposition med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem (RP 52/2002 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande i saken till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist, justitie-
ministeriet
- biträdande justitieombudsman Ilkka Rautio,
riksdagens justitieombudsmans kansli
- statsåklagare Leena Metsäpelto, Riksåklagar-
ämbetet
- advokat Markku Fredman, Finlands Advokat-
förbund
- professor Mikael Hidén
- juris licentiat Kirsi Neiglick
- professor Martin Scheinin
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lång rad ändringar i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen från 1987.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär tre månader efter det att de har blivit stadfästa.

I den omfattande motiveringen till lagstiftningsordningen behandlas en rad förslag till ändringar i tvångsmedelslagen. De gäller framför allt kroppsbesiktning, teleavlyssning, inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

och teknisk avlyssning. Beträffande de föreslagna ändringarna i förundersökningslagen kan det konstateras att de inte innehåller några omständigheter av betydelse med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Regeringen har stannat för att föreslå att lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Men eftersom frågan om lagstiftningsordningen lämnar rum för tolkning har regeringen ansett det nödvändigt att inhämta utlåtande av grundlagsutskottet i saken.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Förundersökningslagen

Gruppkonfrontation. Bestämmelserna om gruppkonfrontation i föreslagna 38 a—38 c § innebär ett framsteg med tanke på en rättvis rättegång. Utskottet påpekar att valet av jämförelsepersoner enligt 38 a § 2 mom. egentligen bör ske utifrån ögonvittnens beskrivningar av gärningsmannen och inte utifrån vem som är misstänkt i förundersökningen.

Inspelning av förhör på video. Också bestämmelserna om inspelning av förhör på video i 39 och 39 a § är förbättringar med tanke på en rättvis rättegång. Bestämmelsen om förhör med en ung person i 39 a § är dock problematisk, eftersom där inte ingår en sådan garanti för den åtalades rättssäkerhet att hans biträde får vara med vid förhöret och att denne får ställa frågor till den förhörde. Utgångspunkten vid en inspelning på video är nämligen att den unga personen inte desto vidare kommer att förhöras personligen vid rättegången. Därför bör förfarandet redan i förundersökningsfasen uppfylla villkoren för en rättvis rättegång.

Rätt att välja biträde. Föreslagna 45 § 2 mom. gäller särskilda behörighetsvillkor för biträde. Regleringen avser att begränsa valet av biträde. Enligt momentets 3 punkt får den inte vara biträde som i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är biträde för någon annan som misstänks för brott, om uppgiften som biträde för parten kunde försvåra utredningen av saken. Förslaget är betydelsefullt med tanke på artikel 6.3 c i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Där sägs att den som är anklagad för ett brott skall ha som minimirättighet att försvara sig personligen eller genom ett rättegångsbiträde som han själv har utsett.

Även om den föreslagna bestämmelsen inskränker den misstänktes rätt att utse sitt biträde

enbart vid förundersökningen av ett brott och även om undersökningsledarens beslut i sig styrs av principen om objektivitet i förundersökningen måste villkoren i bestämmelsen vara striktare angivna. Därmed blir det mindre sannolikt att det i praktiken fattas enskilda beslut som står i strid med konventionen om de mänskliga rättigheterna. Förvägran att anlita ett visst biträde kan anses acceptabelt om det grundar sig på tungt vägande skäl som har med brottsutredningen att göra. Bestämmelsen kan således skärpas till exempel på följande sätt: "... om uppgiften som biträde för parten kan *förmodas* försvåra utredningen av saken i *betydande grad*".

Andra omständigheter. Lagen om rättegång i brottmål föreskriver att en målsägande får väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet. Målsägandens åtalsrätt gäller i sista hand vars och ens i 21 § i grundlagen tryggade rätt att få sin sak behandlad av en domstol. Därför är det inte lämpligt att lagen inte föreskriver om en målsägandes rätt att få sin sak behandlad av en domstol i det fall att polisen antingen inte verkställer förundersökning eller lämnar över saken till åklagaren.

I förundersökningslagen bestäms inte vilken grad av misstanke som krävs för att en person skall behandlas som misstänkt för ett brott, till exempel förhöras i denna ställning. Detta är en klar brist, inte minst som den misstänktes ställning genom lagförslagen får alltmer omfattande verkningar.

Med hänsyn till parternas språkliga rättigheter uppmärksammar utskottet att det alltid före ett förhör är skäl att ta upp frågan om vilket språk som skall användas. Det kunde lämpligen föreskrivas om detta i 29 § i förundersökningslagen.

Tvångsmedelslagen

Om beviströskeln

Regeringen föreslår att beviströskeln för ett flertal tvångsmedel skall sänkas. Det är fråga om att

ersätta grunden "på sannolika grunder misstänks för" med "är skäligen misstänkt för".

Saken blir problematisk i konstitutionellt hänseende i ett sammanhang som detta som är känsligt med tanke på de grundläggande rättigheterna, inte minst som en sänkning av tröskeln kan bidra till att urholka de måhända mycket stränga materiella villkoren för tvångsmedel i praktiken. Kriteriet "på sannolika grunder misstänkt för" för bevisströskeln är enligt utskottets mening inte bara tydligare utan också mera motiverat med tanke på konstitutionen, eftersom det språkligt är förknippat med ett krav på något slag av konkret faktum till grund för misstanken. Kriteriet "är skäligen misstänkt för" kan däremot lätt uppfattas som en hänvisning till en mera generell misstanke.

Utskottet anser att det finns skäl att överväga en sådan gradering där det finns två olika bevisströsklar för att motivera tvångsmedel även om åtalströskeln inte överskrids ("när det föreligger sannolika skäl till stöd för den brottsmisstänktes skuld"). I detta upplägg bör teletvångsmedlen teleavlyssning och teknisk avlyssning inom ramen för hemfriden kopplas till ett konkret faktum som grund för misstanke.

I lagförslaget används oftare än förr uttrycket "den som misstänks för brott", också med hänvisning till bevisningströskeln. Det är inte klart hur uttrycket "det finns skäl att misstänka någon för brott" skiljer sig från detta med tanke på bevisströskeln. Den som misstänks för brott är ofta ett användbart allmänbegrepp för den ställning som med stöd av lagen förknippas med olika slag av verkningar. Det är dock inte bra att använda ett allmänbegrepp för att uttrycka också bevisströskeln nivå. I den fortsatta behandlingen är det nödvändigt att behandla den språkliga konsekvensen i propositionen också ur denna synvinkel.

Kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning innebär intrång i skyddet för den personliga friheten och integriteten som tryggas i 7 § och skyddet för privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen. Förutsättningarna för kroppsbesiktning föreslås bli utvidgade i 5

kap. 11 §. Av utvidgningarna är reformen i 2 mom. betydelsefull i konstitutionellt hänseende, dvs. att kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning (t.ex. krutröksundersökning) får företas också på någon annan person än den som är misstänkt för brott. Detta kommer i fråga bara vid förundersökning av de grövsta brotten, där det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst fyra år.

Grundlagsutskottet har ansett att ett prov för bestämning av DNA-profilen är ett rätt lindrigt ingrepp i den personliga integriteten (GrUU 7/1997 rd, s. 2/I och GrUU 7/1999 rd, s. 2/I). Utskottet har tagit denna hållning i situationer där det gällt att ta prov av den som misstänks för brott eller konstateras ha gjort sig skyldig till brott eller på begäran i ett uppehållstillståndsärende för konstaterande av familjeband. Lagförslaget skiljer sig väsentligt från dessa fall i och med att det här gäller kroppsbesiktning av en utomstående. I en sådan situation kan åtgärdens lindrighet inte på samma sätt spela en central roll i konstitutionellt hänseende. Saken måste bedömas från den utgångspunkten att en enskild person tvingas underkasta sig provtagning som resulterar i att myndigheterna får fram uppgifter som i hög grad berör honom eller henne som individ och som dessutom kan vara känsliga. Att den enskilda personen på grund av sakens natur inte kan räkna med normala rättsskyddsgarantier gör saken ännu tyngre.

Utskottet har tidigare framhållit att en bestämning av DNA-profilen underlättar utredningen av grova brott (GrUU 7/1997 rd, s. 2/II). Det finns onekligen en acceptabel grund för den föreslagna inskränkningen i de grundläggande rättigheterna med tanke på hela systemet.

Vad beträffar proportionalitetsprincipen är villkoren för åtgärden helt centrala. Ett villkor för kroppsbesiktning av en utomstående är att man på synnerligen goda grunder kan antas få klarhet i ett brott på detta sätt. Detta kriterium är väsentligt lindrigare än villkoren för teleavlyssning (5 a kap. 2.1 §), teleövervakning (5 a kap. 3.1 §) och teknisk avlyssning (5 a kap. 4.1 §), som är "av synnerlig vikt för utredningen av

brottet". Ett ytterligare villkor för teknisk avlyssning inom ramen för hemfriden (5 a kap. 4.3 §) är att "det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad ingriper i den misstänktes eller andra personers rättigheter".

Enligt utskottets uppfattning innebär en skillnad som denna att räckvidden för personbesiktning för en utomstående blir alltför vidlyftig med tanke på proportionalitetsprincipen. Villkoret för behandling i vanlig lagstiftningsordning är att lagförslaget på denna punkt skärps t.ex. så att den utredning som kroppsbesiktningen skall ge klarhet i måste ha större betydelse för utredningen av brottet än vad som föreslås i propositionen och att utredningen inte kan inhämtas på annat sätt utan oskäligt besvär.

Teleavlyssning

Föreslagna 5 a kap. gäller utvidgade befogenheter för teleavlyssning. På grund av den ändrade definitionen i 1 § 1 punkten kan teleövervakning, dvs. att ett meddelande avlyssnas i hemlighet eller tas upp för utredning av innehållet, rikta sig inte bara mot en teleanslutning utan också mot en e-postadress eller någon annan sådan teleadress eller till eller från teleterminalutrustning. Bestämmelsen avser att vara så teknikneutral som möjligt, vilket med hänsyn till utvecklingen i kommunikationsformerna i sak är helt nödvändigt och acceptabelt ur grundlagssynvinkel. Definitionen är också tillräckligt noggrann i och med att objektet för teleövervakningen preciseras som antingen en viss persons teleadress eller en viss teleterminalutrustning.

Enligt kapitlets 2 § 1 mom. får teleövervakningsbefogenheterna utnyttjas också när någon är skäligen misstänkt för grovt sexuellt utnyttjande av barn eller grov skadegörelse. Teleavlyssningsrätten omfattar enligt 2 mom. dessutom sådana särskilt uppräknade grova ekonomiska brott i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke som eftersträvar synnerligen stor vinning eller som begås särskilt planmässigt.

Förslaget är konstitutionellt betydelsefullt på grund av bestämmelserna om hemlighet i fråga om förtroliga meddelanden i grundlagen. Enligt 10 § 2 mom. i grundlagen är brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden okränkbar. Men enligt paragrafens 3 mom. kan det bestämmas genom lag om åtgärder som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden.

Till brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet räknas enligt förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna t.ex. narkotikabrott, grova våldsbrott samt lands- och högförräderi (RP 309/1993 rd, s. 58/II). Utskottet bedömde 1999 frågan om teknisk avlyssning i polislagen med tanke på hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden. Det ansåg då att den föreslagna regleringen följde grundlagen, eftersom villkoren för avlyssning var "bundna till brott högt uppe på straffskalan (= det strängaste straffet var fängelse i minst fyra år) och därtill till narkotikabrott" (GrUU 5/1999 rd, s. 4/II). I sin bedömning tillmätte utskottet det faktum att möjligheten till teleavlyssning var bunden till grova brott en central betydelse med tanke på kriteriet för en nödvändig begränsning i stället för att bedöma saken utifrån "brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet".

Bestämmelserna om teleavlyssning fogades till tvångsmedelslagen 1995 före reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna sedan grundlagsutskottet utlätit sig om lagförslaget (GrUU 8/1994 rd). Bestämmelserna fick sitt nuvarande innehåll i en lagändring av närmast teknisk natur redan samma år. De nu föreslagna brottstyperna i såväl 1 som 2 mom. svarar till straffskalan mot den nivå som utskottet talade för i sitt ställningstagande om teknisk avlyssning.

Paragrafens 1 mom. har utvidgats med grovt sexuellt utnyttjande av barn och grov skadegörelse. De är utan tvekan den typ av brott som äventyrar individens och samhällets säkerhet som avses i grundlagen. Detsamma gäller inte nödvändigtvis för ekonomiska brott. Föreslagna

2 mom. gäller i alla fall sådana grova brott i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke som eftersträvar synnerligen stor vinning eller begås särskilt planmässigt. Med denna kvalifikation, dvs. att båda villkoren måste vara uppfyllda, är det enligt utskottets mening fråga om brott som äventyrar säkerheten i den mening som avses i grundlagen (jfr GrUU 8/1994 rd, s. 3/I). Till denna del och enligt denna bedömning kan lagförslaget därför behandlas i vanlig lagstiftningsordning, om det ändras så att rätten till teleavlyssning i 2 mom. kräver att båda tilläggs-villkoren skall vara uppfyllda.

Utskottet uppmärksammar att 2 § 2 mom. eventuellt har problem med exaktheten. Brottsrekvisitet för dessa brott inbegriper redan stor vinning eller planmässighet. Det betyder att möjligheten att tillgripa tvångsmedel i praktiken inte begränsas bara till de grövsta gärningsformerna av dessa grova brott, vilket regeringen avsett i propositionen. Rent generellt dras gränsen mellan ett brott och en grov gärningsform av brottet först utifrån en samlad bedömning, då det de facto finns risk för att tvångsmedel tillgrips också när det inte är fråga om en grov gärningsform av brottet.

Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

Föreslagna 5 a kap. 3 a § gäller inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge. Utifrån förslaget kan den myndighet som utreder vissa brott beviljas tillstånd att inhämta uppgifter om de mobilteleapparater om vilka uppgifter vid den tidpunkt när brottet kan antas ha begåtts har registrerats i telesystemet via en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen. Förundersökningsmyndigheten kan få tillstånd till detta när det är fråga om brott enligt samma kapitel 3 § 1 mom. 1—3 punkt. På grund av ett brott av detta slag kan den som misstänks för brottet utsättas för teleövervakning.

Den föreslagna rätten att inhämta uppgifter om mobilteleapparaters läge skiljer sig från de tvångsmedel som kan riktas mot den som misstänks för ett brott på den punkten att lokaliseringen riktar sig mot ett på förhand ospecificerat

antal mobilteleapparater och därmed i princip också en personkrets av okänd omfattning. Det är enbart fråga om lokalisering av mobilteleapparater, inte t.ex. om huruvida apparaterna använts för att ta kontakt eller inte.

Förslagets konstitutionella betydelse har samband med skyddet för privatlivet i 10 § i grundlagen, där utgångspunkten är individens rätt att leva sitt eget liv utan godtyckligt eller obefogat intrång från myndigheternas och andra utomståendes sida. I denna rätt ingår bl.a. individens rätt att knyta och upprätthålla kontakter med andra människor och omgivningen. — Förslaget har dessutom samband med rörelsefriheten som tryggas i 9 § i grundlagen.

Dessa grundläggande fri- och rättigheter är inte förbundna med några särskilda lagförbehåll i grundlagen. Med tanke på de allmänna villkoren för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna finns det ingen anledning att anmärka på förslaget. Utskottet har i sin bedömning lagt stor vikt vid att den aktuella inskränkningen i skyddet för privatlivet är ganska obetydlig jämfört med hur viktigt det samhälleliga intresse är som ligger till grund för inskränkningen. Inskränkningen kommer fram i förundersökningsmyndighetens rätt att få veta från vilken mobilteleapparat uppgifter har registrerats i telesystemet via en basstation i närheten av en brottsplats eller någon annan liknande plats. Denna rätt är bunden vid ett mycket strängt villkor att uppgifterna om läget skall kunna antas vara av synnerlig vikt för utredningen av ett brott. Dessutom är de brott som kommer i fråga jämförelsevis grova. Betydelsefulla är också bestämmelserna i föreslagna 13 § 2 mom. om att uppgifterna om läget skall förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän. Vid den fortsatta behandlingen måste det ytterligare redas ut om sekretessbestämmelserna i fråga om lägesuppgifterna är tillräckliga.

Teknisk avlyssning

Med teknisk avlyssning avses att ett samtal eller meddelande i hemlighet avlyssnas eller tas upp med hjälp av en teknisk anordning. I föreslagna

5 a kap. 4 § 3 mom. ingår en reform beträffande teknisk avlyssning. Där sägs att teknisk avlyssning kan riktas också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt vistas. Detta är möjligt när någon misstänks för ett brott som avses i samma kapitel 2 § 1 mom. Dessa brott ställs också som villkor för teleavlyssning. Ett ytterligare villkor för att rikta teleavlyssning mot en bostad är att det vore väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad ingriper i den misstänktes eller andra personers rättigheter.

Förslaget har konstitutionell betydelse med tanke på 10 § i grundlagen. Enligt detta lagrum är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggnad och därtill är brev- och telefonhemligheten och hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden okränkbara. Med stöd av paragrafens 3 mom. kan det dock bestämmas genom lag om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas samt om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden.

De gällande bestämmelserna om teknisk avlyssning i tvångsmedelslagen är från 1995 och 1999. Grundlagsutskottet har utlåtits om båda lagarna (GrUU 8/1994 rd och GrUU 12/1998 rd). I det senare sammanhanget ansåg utskottet att vanlig lagstiftningsordning var möjlig om teknisk avlyssning (och optisk övervakning) inte utsträcks till fortskaffningsmedel när de används som bostad och om observationsanordningar inte placeras i hotellrum och andra liknande rum som används för stadigvarande boende (GrUU 12/1988, s. 5). Utskottet beskrev då teknisk avlyssning som ett förhållandevis stort ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna framför allt till följd av åtgärdens natur av något som utförs i smyg. Därför bör kriterierna för teleavlyssning vara stränga (GrUU 12/1998, s. 5/I).

Att teknisk avlyssning tillåts inom det område som omfattas av hemfriden kan innebära av-

lyssning hemma hos den som misstänks för brott eller hemma hos någon utomstående, om den misstänkte uppehåller sig där. Hur som helst är förslaget betydelsefullt med tanke på dessa personers och andra i de avlyssnade lokalerna befintliga personers grundläggande fri- och rättigheter. Det är inte bara fråga om skydd för hemfriden, för ett samtal inom det område som omfattas av hemfriden är klart avsett att vara förtroligt. Därför betyder avlyssning av samtalet med hjälp av teknisk anordning intrång i hemligheten i fråga om förtroligt meddelande (RP 309/1993, s. 58/I).

I sin bedömning av teleavlyssning har utskottet utgått från att brotten i 5 a kap. 2 § 1 mom. är av den typ som avses i klausulen om begränsning av hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden i 10 § 3 mom. grundlagen. Med hänsyn till den tekniska avlyssningens särskilda natur och antalet personer som eventuellt avlyssnas och att de inte nödvändigtvis alla är misstänkta för brott, är det dock inte med tanke på nödvändighetskriteriet i 10 § 3 mom. i grundlagen möjligt att utsträcka teknisk avlyssning till alla brottstyperna i fråga. Befogenheten blir inte nödvändig bara på grund av en iakttagelse om befogenhetens effektivitet. Ett villkor för vanlig lagstiftningsordning är enligt utskottets mening att den tekniska avlyssningen begränsas till högförräderibrott, våldsbrott, allmänfarliga brott och de grövsta formerna av narkotikabrott.

Grundlagsutskottet föreslår att lagutskottet på allvar överväger att begära en utredning av regeringen om hur de nya befogenheterna har främjat individens eller samhällets säkerhet.

Utskottet påpekar att det är ett problem i sig för hemfridsskyddet hur en avlyssningsanordning skall installeras (och avlägsnas). Regeringen gör det inte klart hur detta skall ordnas med anledning av 4 § 4 mom. Saken bör tas upp vid den fortsatta beredningen. En bestämmelse med den föreslagna lydelsen berättigar givetvis inte någon att i hemlighet skaffa sig tillträde till ett område som omfattas av hemfriden för att installera en anordning, utan det måste finnas en explicit bestämmelse om detta.

Beslut om åtgärder

Teleavlyssning i brådslande situationer. Föreslagna 5 a kap. 5 § gäller beslut om de åtgärder som avses i kapitlet. Med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna är det viktigt att det i regel är domstolen som fattar beslut om tvångsåtgärderna. Ur denna synvinkel är det också väsentligt att en anhållningsberättigad tjänsteman i brådslande fall får besluta om vissa åtgärder till dess att domstolen har avgjort det yrkande som gäller beviljande av tillstånd senast inom 24 timmar efter det att åtgärden inletts.

Denna lösning i propositionen är helt riktig, eftersom undantagsförfarandet i brådslande situationer inte gäller teknisk avlyssning inom det område som omfattas av hemfriden enligt 4 § 3 mom. (med hänsyn till denna bestämmelse förblir det oklart vad 5 § 1 mom. 6 punkten har för betydelse). Ur konstitutionell synvinkel är det dock värt att notera att teleavlyssning utifrån 5 § 2 mom. faller inom undantagsförfarandets räckvidd.

När möjligheten till teleavlyssning togs in i tvångsmedelslagen ansåg grundlagsutskottet det vara väsentligt med tanke på rättsskyddet att förutsättningen för avlyssningsbefogenheter alltid skulle vara att en oavhängig domstol i ett enskilda fall beviljar tillstånd på grund av en konkret misstanke om brott (GrUU 8/1994 rd, s. 2/II). Det föreliggande förslaget kan innebära att polisen får företa teleavlyssning och upphöra med den innan domstolen beslutat om tillstånd. Då blir det inte alls fråga om någon utompolisiär bedömning av förutsättningarna för teleavlyssning. Utskottet menar att detta inte står i samklang med 10 § i grundlagen som tryggar hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden. För teleavlyssning skall alltid krävas tillstånd av en domstol. Lagförslaget måste ändras på denna punkt för att det skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Vid den fortsatta behandlingen gäller det att se till att domstolssystemet fungerar oberoende av tidpunkt.

Offentligt ombud. I anknytning till behandlingen av teknisk avlyssning inom det område som omfattas av hemfriden föreslås ett offentligt om-

bud som skall ta till vara den misstänktes och andra eventuellt avlyssnade personers intressen. Enligt 5 a kap. 6 a § förordnas ett offentligt ombud av den domstol som behandlar tillståndsärendet.

I ett sådant sammanhang kan det vara bra att förordna en utomstående intressebevakare för att tillståndsbesluten inte skall fattas uteslutande utifrån förundersökningsmyndighetens material. När möjligheten till teleavlyssning en gång fogades till tvångsmedelslagen övervägdes ett förfarande med en särskild god man i samband med att domstolen fattade beslut om teleavlyssning. Då bedömdes det dock att den gode mannen "vore helt beroende av det material som förundersökningsledaren framlägger för domstolen. Han skulle också sakna möjligheter att framlägga motbevisning" (RP 22/1994 rd, s. 16/I). Systemet ansågs inte förbättra domstolens möjligheter i praktiken att beakta den misstänktes intressen och därtill antogs den advokat som fungerar som god man fungera som ett slags "rättsskyddsgisslan".

I propositionen anförts inga omständigheter som skulle skingra misstankarna om att det är fråga om ett skenbart rättsskyddsarrangemang. Men om det anses vara motiverat med ett offentligt ombud bör det på allvar övervägas om det inte behövs ett offentligt ombud vid beslut om teleavlyssning också.

Behörig domstol. Enligt 5 § 1 mom. avses med behörig domstol som nu en domstol som avses i 1 kap. 9 § eller någon annan domstol där handläggningen lämpligen kan ske. I sammanhang med de grundläggande fri- och rättigheterna är det problematiskt att formuleringen är så pass lös och obestämd. Bestämmelsen bör lämpligen preciseras. I överensstämmelse med principen i 1 kap. 9 § är det naturligtast att bara tingsrätten kan vara behörig i saker av denna typ.

Ny behandling av häktningsärende

Föreslagna 1 kap. 22 § innebär att ett häktningsärende tas upp på nytt bara om den häktade begär det jämfört med att domstolen nu skall ta upp saken till behandling på tjänstens vägnar med

minst två veckors mellanrum. Reformen kan betyda problem för de grundläggande fri- och rättigheter som avser personlig frihet och rättvis rättegång om den häktade av ovetskap eller något annat skäl inte kan bedöma om en ny behandling behövs eller inte. Det kan t.ex. vara fråga om sådana förändringar i förhållandena som inverkar på häktningsbeslutets grunder. Därför anser utskottet att nuvarande praxis lämpligen bör fortsätta (tidsintervallet kan möjligen justeras) eller att det för dem som begärts häktade under förundersökningen ex officio ordnas en försvarsadvokat eller att undersökningsledaren för-

pliktas att hålla domstolen underrättad om eventuella ändringar.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men det andra lagförslaget bara om utskottets konstitutionella anmärkningar mot dess 5 kap. 11 § 2 mom. samt 5 a kap. 2 § 2 mom., 4 § 3 mom. och 5 § 2 mom. blir behörigen beaktade.

Helsingfors den 16 oktober 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Paula Kokkonen /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Klaus Hellberg /sd (delvis)
Esko Helle /vänst
Gunnar Jansson /sv
Jouko Jääskeläinen /kd (delvis)
Saara Karhu /sd
Marjukka Karttunen /saml

Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent
Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Pekka Ravi /saml
Markku Rossi /cent (delvis)
Ilkka Taipale /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Jarmo Vuorinen.